

Suomen Kulttuuriperinnön Tuki ry:n lausunto ympäristöministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi rakentamislain muuttamisesta.

Lausuntopyyntö Dno VN/34558/2023.

1. LÄHTÖKOHTIA

Yhdistys on aikaisemmin antanut lausunnon (Dno VN/279/2018) ministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi kaavoitus- ja rakentamislainsäädännön muuttamisesta. Tässä perustuslakia ja kulttuuriperintöä koskevassa lausunnossa on otettu perustellusti kantaa myös nyt suunnitteilla oleviin perustuslain, kulttuuriperintöä, kaavoitusta ja rakentamista sekä luonnonsuojelua koskevien säännösten kaikkia viranomaisia, siis niin kuntia kuin yksityisiä kansalaisia koskeviin velvoitteisiin. (Perustuslain 6, 20, 21, 22 ja 121 § sekä kuntalain 22 §).

Lausunnossa on korostettu päätöksentekijöiden substanssiosaamista ja resurssien riittävyyttä muun muassa rakennettuun ympäristöön sisältyviä arvoja koskevassa moniosaamista edellyttävässä päätöksenteossa. Ympäristö on nähtävä kokonaisuutena ja erityisesti sen varjeltavaa osaa, luontoa ja rakennettua perintöä, tulisi käsitellä samoin kriteerein ja rajauksin. Tämän vuoksi on vakavasti harkittava rakennetun ympäristön suojelua koskevien valitusten käsittelyä yhdessä ”erityistuomioistuimessa” ympäristönsuojelua koskevien asioiden tavoin.

Yhdistyksen opetus- ja kulttuuriministeriön pyytämään lausuntoon ehdotukseksi kulttuuriperintöstrategiaksi; Lausunto VN/1364/2021 olemme esittäneet perustellut kantamme kulttuuriperinnön arvostuksesta ja suojelun vaalimisesta kaikkien yhteisenä tehtävänä. Nyt suunnitelluilla säännösmuutoksilla ei tule vaarantaa näiden tavoitteiden saavuttamista.

2. LAUSUNTO

Nyt ehdotetaan erityisesti rakennetun ympäristön sääntelyyn kohdistuvia muutoksia, joilla rakennusten purkamista halutaan kiihdyttää ja valitusoikeuksia rajata. Pääasiallisena tarkoituksena on sujuvoittaa ja nopeuttaa hankkeiden käsittelymenettelyjä. Rakennusten purkamista helpotetaan etenkin, jos niitä ei ole lailla tai kaavoissa suojeltu. Ei kaikeksi voi olla niin, kuten eräs virkamies äskettäin esitti lehtikirjoituksessa, että purkamislupa on myönnettävä, jos rakennus ei ole suojeltu. Purkamisen edellytykseksi on mainittu muun muassa se, että rakennukselle ei ole enää

käyttötarkoitusta, jos sen kunto on huono eikä korjausmahdollisuudet ole käytettävissä.

Käytännössä tämä tarkoittaisi sitä, ettei aikanaan olisi voinut syntyä sellaisia suojelukokonaisuuksia kuten tällä hetkellä on esim. Käpylä, Pirkkola ja monet muut kaupunkien sisään aikanaan syntyneet pientaloalueet. Hyvin harva näistä kohteista oli ollut silloin aikanaan lailla suojelun piirissä, vaan nämä kokonaisuudet syntyivät asukkaiden aloitteesta, vaatimuksesta ja myötävaikutuksella.

Suomen perustuslain mukaan jokaisella on oikeus ja velvollisuus suojella niin luonnon- kuin kulttuuriperintöään. Suojelutilanteissa syntyy skismaa usein maanomistajan, suojeluesityksen tekijän ja kaavoittajan kesken. Nämä erimielisyydet tulee tietysti ratkoa asiallisin neuvotteluin eikä suinkaan toteamalla, että purkulupa voidaan myöntää koska kohdetta ei ole suojeltu. Osittain siitä syystä ettei, rakennuskantaamme ole vielä riittävästi ja asianmukaisesti inventoitu, kuten Ryhti-hankkeen tavoitteena on, ei tietenkään ole mitään ennakoivaa perustietoa siitä, että rakennus olisi suojelukelpoinen. Ja tämä johtaa siihen, että purkulupa voidaan myöntää sillä perusteella, ettei rakennusta ole suojeltu.

Sekä Suomen perustuslaki että kansalaisvaikuttamista koskevat sopimukset, Faron-sopimus ja Århusin yleissopimus, korostavat kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia, joiden mukaan käydään läpi se prosessi asiallisesti, jota mm. kuuleminen edellyttää. Ei ole syytä palata vuosikymmenten takaisin suojelukiistoihin (esim. Tampere, Turku), vaan ratkaistava kiistat asianmukaisesti. Koska ympäristömme harvemmin sisältää upeita linnoja ja historiallisia ympäristöjä kuten muualla Euroopassa ei vertailukohta niihin suojeluasioissa ole paikallaan. Ihmisen oma lähiympäristö ja sen viihtyvyys ovat suojelun arvoisia asioita. Aina se ei edellytä suojelumerkintää. Purkamisluvan edellytykset ehdotetaan muutettavaksi entistä tulkinnanvaraisemmiksi ja ongelmallisemmiksi, kun asiantuntijoiden vaikutusvalta jää puutteelliseksi ja päätöksentekijöiden substanssiosaaminen on hyvin kyseenalaista.

3. VALITUSOIKEUS

Esityksen mukaan tarkoituksena on sujuvoittaa valitusprosessia ja siten nopeuttaa koko lupamenettelyä. Tavoite on sellaisenaan paikallaan, mikäli substanssiosaaminen ja henkilöresurssit riittävät. Sen sijaan ihmetystä

herättää se, että valitusoikeus luvasta on museoviranomaisella, vain jos päätös koskee valtakunnallisesti tai maakunnallisesti merkittävää kohdetta. Kuten edellä todetaan, rakennuskohteiden inventointi (digitalisointi) on vielä vaillinainen, joten ei kategorisesti voida määritellä mitkä ovat merkittäviä kohteita. Monen prosessin seurauksena niitä voi tulla lisää.

Museolain mukaan alueellisilla vastuumuseoilla on velvollisuus huolehtia oman kulttuuriympäristönsä, erityisesti alueellisesti ja paikallisesti merkittävien kohteiden suojelusta. Nyt museoviranomaisten työtä aiotaan vaikeuttaa poistamalla heiltä mahdollisuus puuttua paikallisesti arvokkaiden kohteiden purkamiseen.

Erityisen huolestuttavaa esityksessä on se, että lakimuutos tulisi karsimaan kansalaisyhteisöjen toimintamahdollisuuksia. Sellaisillakaan yhdistyksillä, joiden tarkoituksena on oman kotiseutunsa vaaliminen, ei enää olisi mitään vaikutusmahdollisuuksia oman ympäristönsä puolustamiseksi. Kuitenkin juuri näillä yhdistyksillä on yleensä merkittävää ”hiljaista” tietoa paikallisten kohteiden merkityksestä ja ns. mikrohistoriasta, jotka luovat paikallista identiteettiä.

4. YHTEENVETO

Yhteenvetona yhdistys toteaa, että se ei voi hyväksyä valitusoikeuden kaventamista ja näin ollen myös perustuslain turvaamien vaikutusmahdollisuuksien syrjäyttämistä. Valitusoikeuden tarkoitus on mahdollistaa mielivaltaan ja mielivaltaiseen päätöksentekoon puuttuminen. Valituksen kohteena tulisivat olemaan suurelta osin kuntien viranomaisten päätökset, joiden laillisuusvalvontaa ei tule supistaa. Kun tällä hetkellä on saavutettu kansalaisten kiinnostus omasta ympäristöstään ja työskentelemään sen omien piirteiden säilyttämiseksi, ei yhdistys voi hyväksyä tällaista kansalais-lai vaikuttamisen heikentämistä. Tällä ehdotuksella valitusoikeus voi kyllä jossain määrin kyllä selkeytyä, mutta se myös kaventuu kohteiden osalta ja heikentää kansalaisvaikuttamista. On vaikea uskoa, että tämä nykyaikana olisi oikea suunta. Demokratia, perusoikeudet ja vaikuttamismahdollisuudet ovat ne tärkeät tavoitteet, joita maankäyttöön ja rakentamiseen tarvitaan. Kotiseutu- ja asukas- yhdistysten vaikuttamismahdollisuuksien rajoittamiselle ei ole esitetty perusteita.

Määräaika rakennuslupahakemuksen käsittelylle voi olla oikeudellisesti kovin ongelmallinen oikeudenmukaisen menettelyn vaatimuksen vuoksi ja voi johtaa osaltaan kanteluihin päätöksistä ja niitä koskeviin purkuhakemuksiin.

Helsingissä 16. päivänä helmikuuta 2024

Suomen Kulttuuriperinnön Tuki ry

Jussi Heinämies, puheenjohtaja

osoite: Oikokatu 8 B 00170 Helsinki

e-mail: jussi.heinamies@gmail.com